

тати відносяться до поселення, яке в хронологічному відношенні розташовується на кордоні поміж двох етапів у розвитку культури (період динамічних змін). Для поселень, що відносяться до стаціонарних періодів культури (в межах одного типологічного етапу), треба більш уважно ставитися до археомагнітних даних, а при демографічних розрахунках вірогідна екстраполяція отриманих нами результатів.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Ю. Павленко (кафедра культурології та археології НаУКМА)

1. Традиційні методологічні підходи до історичного процесу, а саме — з позицій стадійності, полілінійності та цивілізаційної дискретності при аналізі соціо-культурного розвитку людства у його цілісності мають співвідноситися за принципом додатковості.

Кожен з них відбиває певні реалії цивілізаційного процесу, але, взятий окремо, не здатний відобразити його у цілому.

2. Цивілізаційний процес розпочинається з часів “неолітичної революції” (переходу до відтворюючого господарства) і проходить такі вузлові моменти, як формування племенних (по суті — протодержавних) органів влади і управління, виникнення перших цивілізацій і формування навколо них цивілізаційних ойкумен, “осьовий час” (який слід тлумачити не лише як “духовна революція”, а з висвітленням системних зрушень в економічній, соціальній, політичній та культурній сферах) та глобальні зрушення останніх століть, пов’язані з капіталізмом, індустріалізацією та світовою інтеграцією, що врешті-решт призвело до утворення всесвітньої макроцивілізаційної системи ХХ ст.

3. Концепція полілінійності розвитку людства передбачає не лише обґрунтування тези щодо принципової розбіжності західного та східного шляхів еволюції, а й пояснення причин унікальності поступу суспільств східного та західного типу, коріння чого простежується до неолітичної доби.

4. Доводиться, що для розуміння соціо-культурного розвитку окремих цивілізацій їх характеристика у системі координат стадійності та полілінійності є необхідною, але не вичерпною, оскільки кожна цивілізація є унікальною, самодостатньою системою з власною неповторною ціннісно-парадигмальною природою. Окрема цивілізація виступає авто-

номною, здатною до самоорганізації та саморозвитку системою, природа якої конкретизується через структури етнічних, соціальних, політичних, конфесійних, субкультурних тощо спільностей, що здебільшого мають складну ієрархічну природу та неодмінно взаємоперехрещуються. При такому розгляді стає зрозумілим, що окрема цивілізація є тією реалією історії, при пізнанні якої філософські, загальнотеоретичні та конкретні методи окремих наук перетинаються і взаємодоповнюють одне одного.

5. У відповідності до розроблених принципів стадійності, полілінійності та цивілізаційної унікальності розвитку людства слід розглядати загальну панораму взаємодії традиційних (доіндустріальних) цивілізацій та цивілізаційних ойкумен під кутом зору їхнього загального спрямування до діалогу та обміну матеріальними й духовними надбаннями, що в межах Старого Світу розпочалося задовго до доби Великих географічних відкриттів. Найважливішою віхою на цьому шляху стало формування системи трас Великого шовкового шляху близько до межі ер.

6. Світова інтеграція другої половини II тис. проходила у два етапи. Протягом XVI — XVIII ст. сформувалася більшменш цілісна цивілізаційна надсистема Макрохристиянського світу з Новоєвропейською цивілізацією (та її Північноамериканською філіацією) як провідним центром та двома тісно пов'язаними з останньою цивілізаційними світами: Східнохристиянсько-Євразійським та Латиноамериканським, при залученні узбережної Чорної Африки — поставщика рабської сили для плантацій Бразилії, Вест-Індії та півдня США. На другому етапі, головню в межах XIX ст., у світову макроцивілізаційну систему входять традиційні цивілізації Сходу та поділені між провідними країнами Заходу Південно-Східна Азія, Тропічна Африка й Австралія з Океанією. Внаслідок цього на початку XX ст. утворюється система світової макроцивілізації з провідною, інтегруючою, пануючою роллю Новоєвропейсько-Північноамериканського центру випереджаючого розвитку.

7. XX ст. демонструє перший досвід співжиття людства у межах єдиної надцивілізаційної системи. Такий стан був пов'язаний з двома світовими війнами, виникненням та падінням тоталітарних режимів, ліквідацією світової колоніальної системи та розвалом СРСР внаслідок його поразки у "холодній війні". Але крах біполярного світу часів останньої привів до беззаперечного панування Заходу. В наш час йому все виразніше протистоять регіональні потуги у вигляді Китаю, певних мусульманських країн (наприклад — Ірану)

тощо, до табору яких цілком можливо незабаром приєднається і Росія. Україна опиняється у небезпечному становищі цивілізаційного порубіжжя.

ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА ЕПОХИ ПРИНЦИПАТУ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З КУЛЬТУРНОЮ СВІДОМІСТЮ ПОСТКЛАСИКИ

Б. Чумаченко (кафедра культурології та археології НаУКМА)

I. Як відомо, морально-релігійна реформація Августа, як складова частина курсу нової соціополітичної моделі, принципату, відновила суспільний порядок і моральну дисципліну. Скомпрометоване еллінофільство на певний час втрачає вплив, відступає, щоб святкувати тріумф у ліберальну та гуманістичну добу Антонінів. Реформаторська діяльність “першого громадянина” спиралась на консервативні цінності, римські традиції, культурний світогляд романоцентризму, але в новий історичний час імперської античності приборкана людина *Rex Romana* вступає як істота перевихована, радикально змінена та адаптована до нових соціокультурних реалій — не громадянин класичної доби, а клієнт імператора. Внаслідок цієї метаморфози вона мусить задовольнитися неполітичними формами самореалізації. Шукають свободи не суспільної і політичної, а індивідуальної (внутрішньої, моральної, стоїчної). У культурній свідомості пост-класики, яка реагує на новий екзистенційний досвід, формується новий песимістичний образ людини матеріалістичної, корумпованої, бестіальної, що зловживає свободою і перетворює її на анархію. Автократія принципату, відібрання свободи, мутація громадянина в обивателя усвідомлюється як історична Немезида, кара за гріхопадіння, втрата *virtus*. Ситуація людини імператорського Риму кваліфікується як “втрата свободи та краси”, втрата колишніх *dignitas* та *decorum*, втрата класичної гармонії та гармонійного буття (час Тримальхіонів). Регрес, псування, деградація — не тільки антропне явище, але й космічне — деформується *orbis terrarum* (і гори не такі високі, і річки не такі глибокі, як раніше, на думку Клавдія Еліана).

II. Але в центрі культурної свідомості осені античності — не сучасний “грішник”, а його антипод — “святий” класичного часу, тобто героїчний та гармонійний громадянин минулого, людина, якою вона повинна бути. Підсвідома відраза до сучасності проявляється в тому, що у текстах срібного